

TÜRK EKONOMİSİNDE 1923–1939 DÖNEMİ VE DEVLETÇİLİK GÖRÜŞÜ (KLASİK VE KEYNESYEN GÖRÜŞLER İLE BİR KARŞILAŞTIRMA)

GİRİŞ

Makale, iki tespit ve bir temel sorudan hareket edilerek yazılmıştır. Çalışma sürecinde bir ara soru ortaya çıkmış ve yanıtı verilmiştir. Bunlar sırasıyla şunlardır:

- **Tespit 1:** 1923–1929 döneminde kapitalist düzen oluşturucu ve özel sektörü (milli girişimci) teşvik edici politikalar etkin, kamu girişimciliği pasiftir.
- **Tespit 2:** 1930–1939 döneminde düzen oluşturucu politikaların yanında kamu girişimciliği ile müdahale politikaları temel tercihtir ve çok etkindir. Ancak sınırları geniş değildir. Dar devletçilik görüşüne dayalı Atatürk-Bayar görüşü, geniş devletçi görüşü savunan İnönü-Peker görüşüne göre daha etkindir.
- **Ara Soru:** Acaba Türk İnkılâp Tarihi kitapları ilgili dönemi nasıl dikkate almıştır?
- **TEMEL SORU:** Türkiye'nin bu süreçteki politikalarına yön veren iktisadi düşünce, Klasik (Adam Smith) ve Keynesyen (J. Maynard Keynes) görüşlere göre nasıl açıklanabilir ve değerlendirilebilir?

1 - DEVLET VE EKONOMİDEN MİLLİ DEVLET VE MİLLİ İKTİSADA

Devlet, millet, vatan ve egemenlik ile siyasal örgütlenme unsurlarından oluşan hukuki bir tüzel kişiliktir (Demir, 2005: 14–20). Bu unsurlara göre devlet, “kurumların varlığını gerektiren, kurumsal düzeyde somutlaşmış bir iktidar biçimi” ya da;

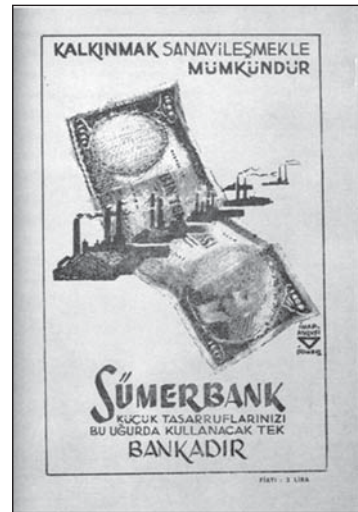
- “kurumsallaşmış bir siyasal iktidar;
- kendine bağlı insanların güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş etkin bir sosyal örgütlenme biçimi;
- en yüksek düzeyde ve diğerlerini kapsayan bir egemenliğe bağlı,

N. OĞUZHAN ALTAY

Ege Üniversitesi
İktisat Bölümü

oguzaltayefd@gmail.com

- sivil toplumun kendi kendisinin bilincine varmasını ifade eden belirli bir toprakla sınırlı bir örgüt, bir siyasal örgüt” olarak tanımlanmaktadır (Çam, 1987:106). Anlaşılabilirliği üzere bu tanımlar, devletin hukuki, siyasal ve sosyolojik boyutlarını dikkate almaktadır. Öte yandan devlet, toplumsal ilişkiler dikkate alınarak tanımlanabilirken Migdal aşağıdaki soruları sormaktadır (Barbaros, 2004):
- Sosyo-ekonomik hedeflerini gerçekleştirme kapasitesi ve bununla ilgili olarak kendini nasıl meşrulaştırmaktadır (merkezileşme, teknokratların varlığı, otonomi vb.)?
- Çeşitli sosyal güçlerin politika üzerindeki etkileri nedir?
- Devletin ve toplumun birlikte güçlenmesini kolaylaştıran veya engelleyen koşulların nelerdir?

Kısaca devletin etkinliği, yazara göre politika üretme ve uygulama kapasitesi ile ilgilidir ve devletin toplumla kurduğu ilişki öne çıkmaktadır.

Devletin ulusal güvenlik, adalet ve iç güvenlik ile asayiş gibi klasik anlamdaki fonksiyonlarının dışında sosyal ve iktisadi fonksiyonlarını da dikkate almak gerekir Çünkü iktisadi, siyasi ve toplumsal gelişmeler ile iktisadi düşünceler alanındaki gelişmeler devlete, bazı iktisadi görevleri verirken, bazen de bu görevleri kısıtlamıştır. Örneğin, klasik iktisatçılar devletin ekonomiye müdahalesini reddederken, 1929 yılında yaşanan büyük iktisadi kriz, devletin ekonomiye müdahale etmesinin gerekliliği yönündeki görüşler kabul görmüştür. Konumuzun tarihsel sürecinin dışında olsa da belirtmekte yarar vardır. Seksenli yıllardan itibaren devletin küçülmesi ve özelleştirme gibi faaliyetler artan biçimde genel kabul görürken, 2008–2009 yıllarında yaşanan küresel finansal kriz yeniden devletin iktisadi müdahale araçlarının ve fonksiyonlarının artırılması gerekliliğini tartışılır hale getirmiştir.

Gelinen noktada devletin iktisadi fonksiyonlarının varlığı ile iktisadi aktör olduğu kabul gören bir yaklaşımdır. Tartışılan, devletin iktisadi fonksiyonlarının sınırı ve gücü ile ilgilidir. Devletin üstlendiği roller ve iktisadi fonksiyonlar, bir taraftan iktisadi sistemin tanımlanması, diğer taraftan da rol ve fonksiyonlarının tartışılması gibi bir konuyu gündeme getirmektedir.

Gerek devletin varlığı ve örgütlenme biçimi, gerekse devletin ekonomideki yeri ve rolü hem doktrinlerin, hem de konu ile ilgili düşünürlerin farklı

görüşleri ile açıklanabilmektedir. Örneğin devlet biçimleri olarak tek devlet ve birleşik devlet ile monarşi ve cumhuriyet, iktisadi olarak da merkezi planlı ekonomi ve serbest piyasa ekonomisi ya da sosyalist ekonomi ve kapitalist ekonomi gibi ayrımlar¹. Bu ayrımlar 1923–1939 dönemi Türkiye ekonomisinin biçimini anlamak ve analiz edebilmek için önemli ipuçları vermektedir. Şöyle ki, örgütlenme yönünden tek devlet, egemenlik hakkı yönünden de cumhuriyet Yeni Türk Devletinin devlet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tek devlet, millet (ulus) unsuru dikkate alınarak açıklanmak istenirse milli devlet (ulus devlet) kavramına ulaşılabilir. Merkantil dönemden itibaren başlayan iktisadi ve siyasi gelişmeler ile Fransız İhtilalı sonrası dönemlere rastlayan milliyetçilik akımlarının etkisi milli (ulus) devlet olgusunu güçlendirmiştir (Çam, 1987:105–106). Dursun (2008), milli devlet biçiminin 1648 Vestfalya Antlaşması ile doğduğunu yazmaktadır. Milli devlet, millet (ulus) temeline dayalı olup, bu da çoğunlukla halkın homojen bir yapıya sahip olması ile açıklanabilmektedir (MGK, 1990:5). Bunun anlamı, ırk, dil ve kültürel bağlardaki yakınlık ve benzerliklerdir. Buna karşın Ateş, bu unsurları barındıran hiçbir homojen devletin olmadığını belirtmektedir (Ateş, 1997: 35). Ancak konuya ırk, dil ve din birliği gibi unsurlara bağlı objektif milliyetçilik yerine, ortak bir geçmiş ve gelecekte birlikte yaşama düşüncesine dayalı subjektif milliyetçilik (Gözler, 2000:109–112) açısından bakılırsa, milli devlet daha iyi anlaşılabilir. Dolayısıyla milli devlet anlayışında, milletin ortak bir ülkeye sahip olması ve milli egemenliğin o ülkede geçerli olması büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan herhalde milli devlet olgusuyla birlikte milli iktisattan da söz etmek gerekir. Örneğin Mumcu, 1923 yılı Şubat ayında İzmir’de toplanan Türkiye İktisat Kongresi sonuçlarının milli iktisat ilkesini öne çıkardığını ve bunun da Atatürk döneminde uygulama imkânı bulunduğunu belirtmektedir (Mumcu, 1982:161). Ancak milli iktisat deyimini, milli iktisat akımından hassas bir şekilde ayırmak gerekir. Çünkü her ülkenin ekonomisi hangi iktisadi görüşe göre şekillenirse şekillensin kendisi açısından milli (ulusal) bir ekonomiye sahiptir. Buna karşın milli iktisat akımının bir sonucu olarak kullanılan milli iktisat deyimine ise çok daha farklı bir anlam ve içeriğe sahiptir².

Aşağıda öncelikle konuya ilişkin teorik açıklamalar verilecektir. Türkiye Ekonomisi’nin

*Ticaret,
İngilizleri zenginleştirirken,
onları özgürleştirdi de.*

Atatürk, Sineç Köprüsü'nün (Tunceli - Pertek) açılışını yaparken

1923-1939 dönemi analiz edilirken yeni kurulan bir milli devletin iktisat politikalarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde izlenen milli iktisat akımının etkileri ile Kurtuluş Savaşı'nın getirdiği sonuçların yanında Lozan Antlaşması, 1929 Büyük Dünya Krizi ve Sovyetler Birliği'nden yansıyan sonuçlar hep birlikte dikkate alınacaktır.

2 - EKONOMİDE DEVLETİN ROLÜNE İLİŞKİN TEORİK AYRIM

Bu ayrımında klasik ve keynesyen görüşte ekonomide devletin rolü ortaya konulacaktır. Görüşler açıklanırken de özellikle Klasik Görüşün öncüsü Adam Smith ile Keynesyen Görüşün öncüsü J. Maynard Keynes'in görüşlerinden yararlanılacaktır.

a - Klasik İktisadi Düşünce ve Adam Smith'e Göre Ekonomide Devletin Rolü

Merkantil dönemle birlikte ticaretin ve tüccarların ekonomideki artan rolü sanayi devrimiyle birlikte daha da gelişmiştir. Bu yeni durum ile yeni sınıfın (burjuvazi) konumuna ilişkin Voltaire, "İngiltere Mektupları" adlı eserinde şunları yazmaktadır (Akın, 1993:123): "Ticaret, İngilizleri zenginleştirirken, onları özgürleştirdi de. Bu özgürlük, ticareti yaygın hale getirdi, ticaret de devletin büyümesini sağladı". Dolayısıyla bir taraftan ekonomik büyüme, diğer taraftan bunlarla gelişen burjuvazinin siyasal iktidardan pay alma isteği, iktidarın yeniden düzenlenmesini ortaya çıkarmıştır. Sözü edilen yeni sınıf, tüccarlar, sanayiciler ve armatörler yanında memurlar ve subaylar gibi farklı kesimlerden oluşurken, bunları bir araya getiren ortak düşünce, liberalizm düşüncesidir. Toplumda özgürlükler ve bireyin önceliğine dayalı liberal dü-

şünce özel mülkiyet ve serbest piyasa ekonomisi ilkelerini de öne çıkarmaktadır. Akın, Kamu Hukuku (1993) adlı kitabında, liberalizmin doğuşunu John Locke'n görüşleri kapsamında açıklarken, bireyin hakları ile mülkiyet ve doğal yaşam konularını öne çıkarmakta ve devleti, bireysel hakların koruyucusu şeklinde tanımlamaktadır. Adam Smith öncesi liberalizmin önemli düşünürlerinden olan J. Locke'ın liberal devlet anlayışının önemli savunucularından birisi olduğunu belirtmekte yarar vardır.

1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci maddesi aslında yukarıdaki ilkelerin dayanağı olmuştur. Bu maddeye göre, "İnsanlar özgür doğarlar ve yaşarlar, hepsi yasa karşısında eşittir." Bunun için görev devlette düşerken, bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumalıdır. Bu nedenle özgürlük vazgeçilmez bir olgu olarak kabul edilmektedir. Fizyokratlar, "Bırakınız Yapsınlar, Bırakınız Geçsinler" ilkesi ile formülasyonu yapmış ve Klasik İktisatçılara, deyim yerindeyse armağan etmişlerdir. Artık devlet, iktisadi olarak bireyleri piyasalarda özgür bırakmalı, ekonomiye müdahale etmemelidir. Piyasalara müdahale edilmemesi doğal kanunlardan esinlenerek doğal özgürlük ortamı içerisinde sürdürülmelidir. Bu noktada devletin görevleri ya da sorumlulukları nelerdir? şeklindeki sorunun cevabı önem kazanmaktadır.

Klasik iktisadın öncüsü ve iktisadın babası sayılan Adam Smith, "Ulusların Zenginliği" adlı ünlü eserinin dördüncü kitabının girişinde "siyasal iktisat sistemleri hakkında" başlığı altında doğal özgürlükler altında yukarıdaki sorumuza cevap verirken, müdahalesiz bir sistem için şöyle demektedir. "Bir devlet adamı ya da yasa koyucunun bilim dalı olarak siyasal (politik) iktisat iki ayrı amaç taşır: ilki, halka bol bir gelir ya da geçimi kendi başlarına elde edebilmelerine olanak sağlamak; ikincisi ise, devleti ya da imparatorluğu kamu hizmetlerini yürütmeye yetecek bir gelirle donatmaktır. Hem halkı, hem de hükümdarı zenginleştirmek amacı taşır" (Smith, 2007:1). İkinci amaçtan anlaşılacağı üzere kamu, hem hizmet üretmek zorundadır, hem de bunu karşılayabilecek gelirleri sağlamak zorundadır. Bu konu kamu maliyesi alanında incelenmektedir. Düşünür dördüncü kitabın, dokuzuncu bölümünde de şöyle der (Smith, 2007:279): "O yüzden, tüm tercih ve kısıtlama sistemleri tümüyle ortadan kaldırıldığında, açık ve basit bir

sistem olan doğal özgürlük sistemi kendi kendisini kuracaktır. Adalet kurallarını ihlal etmediği sürece, herkes kendi kişisel çıkarının peşinde bildiği gibi koşmakta, emeği ile sermayesini herhangi bir kişi ya da sınıfın sermayesi ve emeği ile rekabete sokmakta tümüyle serbest bırakılır.” Bu cümleler, piyasalara her türlü müdahalenin gereksiz olduğu ve özgürlükleri yok edebileceği düşüncesini ifade etmektedir.

Bununla birlikte Smith, günümüz anlamıyla devletin görevleri olarak üç unsuru sıralamaktadır. “Doğal özgürlük sistemine göre, hükümdarın özen göstermesi gereken, aslında çok önemli ama basit ve sıradan bir akılla üstesinden gelebileceği üç tane görevi vardır:

- İlki, toplumu diğer bağımsız toplumların saldırısından ve işgalinden korumak;
- ikincisi, toplumun her üyesini bir başka üyenin adaletsizliğinden ve baskısından olabildiğince korumak, yani tam bir adalet yönetimi kurmak;
- üçüncüsü de herhangi bir kişi ya da topluluğun kurmak ve yürütmekte fayda görmediği belli kamusal işleri ve kamusal kurumları kurup yönetmek. Çünkü bu gibi işlerin karı asla bir bireyin ya da küçük bir topluluğun masraflarını karşılamaz, ama büyük bir topluma faydası genellikle çok daha büyüktür.”

Görüldüğü üzere Smith, devletin klasik görevlerini açıkladıktan sonra temel kamusal hizmetlerden söz ederken, bireyler tarafından faydası olmadığı için yapılmayan işlemleri anlatmaktadır. Çoğunlukla bu işler, temel alt yapı hizmetleri şeklinde sıralanır. Örneğin Kazgan, doğal düzen düşüncesine dayalı klasik iktisatçıların devlete verdiği görevleri, milli savunma, adalet ve yönetim ile eğitim, yollar, limanlar, köprüler gibi temel altyapı yatırımları şeklinde açıklamaktadır³ (Kazgan, 1980: 47). Smith’in görüşlerine yönelik ilginç bir açıklamayı Savaş vermektedir (Savaş, 1997:294). “Devlet işletmeciliği ancak karlı olduğu zaman yapılmalıydı”. Fakat bu yorumlama yukarıdaki Smith’den aktardığımız devletin görevleri ile çelişmektedir. Çünkü Smith, bireysel anlamda karlı olmayan işlemlerin devlet tarafından yapılacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Savaş’ın bu açıklamasını tereddütle karşılamak gerekir. Buna benzer bir yorumlama incelediğimiz konuyla ilgili eserlerde (Kazgan, Ersoy, Hamitoğulları, Kök ve Recktenwald gibi) yer almamaktadır.

Kısaca Adam Smith ve onunda içerisinde yer aldığı klasik iktisatçıları, devletin ekonomiye doğrudan müdahalesini reddederken, yukarıda alıntılarda açıklandığı üzere devlete bazı görev ve sorumluluklar vermektedir. Adam Smith’in kamu maliyesi olarak ifade ettiği, D. Ricardo, J. B. Say ve J. S. Mill gibi klasik iktisatçıların da görüşler ortaya koyduğu kamu harcama teorisinde klasik kamu harcamaları, politikacılar ve bürokratlar aracılığıyla gerçekleştirilirken, devlet, kaynakların kıtlığından hareket eder (Recktenwald, 1987:65–66). Ayrıca doğal özgürlük ortamında, rekabet ve riskler piyasa aracılığıyla hem engellenebilecek, hem de disipline edilebilecektir (Molitor, 1988:6). Özetle “düşünür, ayrıcalıklara ve tekelci konumlara karşı çıkmıştır” (Ersoy, 2008:310). Ekonomide müdahalelerin getirdiği olumsuzluklar Smith’i doğal kanunların varlığını kabule zorlar ve “görünmeyen el ilkesi” görüşünü ortaya çıkarır.

b - Keynesyen İktisadi Düşünce ve J. Maynard Keynes’e Göre Ekonomide Devletin Rolü

Devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunan Keynesyen görüş, 1929 yılında yaşanan Büyük Dünya Krizi ve krizle birlikte karşılaşılan toplam arzın toplam talepten fazla olması ile açıklanabilecek deflasyon ve işsizlik gibi konularda klasiklerin reçetelerinin yetersizliğini savunan görüşler ortaya koymuştur. Bu görüş, ikinci dünya savaşı sonrasında yetmişli yılların ortalarına kadar dünya ekonomisinde genel kabul görmüştür (Jarchow, 1988:151–167). Demir’in ifadesiyle, “Keynes, piyasanın görünmez eli yerine, devletin görünen elini ikame etmiştir” (Demir, 1997: 58). Bunun anlamı klasiklerin “her arz kendi talebini yaratır” ilkesi ve diğer denge koşullarına dayalı

lı ekonomi yerine, kamu müdahalesi ile dengeye gelebilecek bir ekonomi anlayışıdır. Devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekliliği piyasa başarısızlığına ya da Savaş'ın deyimiyle "piyasa hatalarına" dayalı rekabetçi fiyat mekanizmasının yetersizliklerinden kaynaklanır (Savaş, 2000).

J. Maynard Keynes'in ünlü eseri "Genel Teori" veya geniş açılımıyla "İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi", klasik iktisatçıların üretim yönlü görüşlerinin aksine talep yönlü makro iktisat konularına ağırlık vermiştir. Ekonominin genel dengesindeki talep yetersizliği için kamu harcamaları önerilirken, para ve maliye politikaları aktif biçimde kullanılarak istikrar sağlanabilecektir. Dolayısıyla devlete birtakım iktisadi fonksiyonlar tanınmaktadır.

Düşünür bunun için eserinde devletin fonksiyonlarının genişletilmesinden söz ederken, konuyu şöyle açıklamaktadır. Genişletme, "bizim için tersine, bugünkü ekonomik kuruluşları tam bir yıkılıştan korumak için biricik çare ve bireysel girişimin mutlu biçimde uygulanmasının koşulu olarak görünmektedir" (Keynes, 1980:405). Bu nedenle "tüketim eğilimi ile yatırıma teşviki karşılıklı şekilde ayarlayabilmek için gerekli olacak devletin fonksiyonlarını genişletme" konularından söz eder. Keynes'in kamu harcamalarını dikkate alan ve ayrıca ekonomiye müdahale edilmesi gerektiğini savunan görüşleri, sonrası dönemde çok sayıda iktisatçı tarafından yorumlanmış ve hatta daha da ileriye götürülmüştür⁴. Devletin (kamunun) iktisadi işlevleri Keynes'in görüşleri dikkate alınarak sonrası dönem için üç noktada toplanmaktadır (Musgrave, 1984: 20)⁵. Akalın, Musgrave'den yararlanarak bunları sırasıyla şu şekilde açıklamaktadır (Akalın, 2000:8-19):

- i. Tahsis işlevi: Piyasa mekanizmasının sağlamada başarısız olduğu sosyal malların topluma sunulması için devletin ekonomiye müdahale etmesi ve kamu ekonomisinin varlığı burada dikkate alınmaktadır.
- ii. Bölüşüm işlevi: Milli gelirin dağılımında, örneğin vergilerin varlığı ya da devletin gelir ve servet dağılımına yönelik alanlarda, kamu müdahale araçları söz konusudur.
- iii. İstikrar işlevi: Devlet ekonomide istikrarı sağlamak için para ve maliye politikalarını kullanır. Dolayısıyla ekonomiye doğrudan veya dolaylı müdahale araçları bulunmaktadır.

Bunlarla birlikte Stiglitz, devletin ekonomideki rolü ve özel sektördeki iktisadi kararları etkileme biçimlerinin kamu ekonomisinin alanı içerisinde yer aldığını belirtmekte ve iktisadın dört temel sorusunun kamu ekonomisi için de geçerli olduğunu belirtmektedir (Stiglitz, 1994:15). Buna göre bir ekonomide aşağıdaki soruların cevaplandırılması gerekir:

- i. Üretilecek mal ve hizmetlerin ne kadarı kamu malıdır?
- ii. Üretilen mallar kamu sektörü mü, yoksa özel firmalar tarafından mı üretilmelidir?
- iii. Üretilen malların dağılımı nasıl olacaktır?
- iv. Sosyal tercihler ve buradan elde edilecek fayda sorunu nasıldır?

Yukarıda görüşlerine yer verilen ve kamu ekonomisi alanında öne çıkan iki yazar devletin iktisadi işlevlerini sıralarken, aslında kamunun yer almadığı bir iktisadi dünyadan söz edilemeyeceği savunmaktadır. Bunlardan da anlaşılacağı üzere devletin ekonomideki işlevlerindeki rolü ya da müdahalesi doğrudan veya dolaylı olabilir. Keynesyen görüşün dikkate aldığı kamu müdahalesinde devletin girişimciliği yerine, asıl olan sosyal malların varlığı, gelir ve servet dağılımı ile istikrarın sağlanmasına yönelik dolaylı müdahaleler öne çıkmaktadır.

3 - TÜRK EKONOMİSİNDE 1923-1939 DÖNEMİNDE DEVLETÇİ POLİTİKALARIN HEDEFLERİ VE DÜŞÜNSEL TEMELLERİ⁶

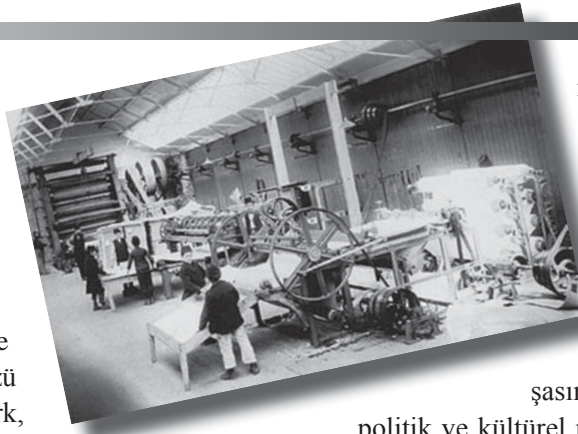
Atatürk dönemi iktisadının genel karakteri öncelikle, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi kapsamında şekillenmiş, bunun sonucunda kabul edilen Misak-ı İktisadi İlkeleri yeni dönemde izlenilecek politikalar ve bütün uygulamaların yol

göstericisi olmuştur. Ancak bu süreç, diğer iç ve dış gelişmeler karşısında pragmatik bir anlayışla geliştirilerek, politikalar şekillendirilmiş ve milli egemenlik ilkesi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Sözü edilen ilişkiyi Atatürk, kongrenin açış konuşmasında şu cümle ile vurgular. “**Ben hâkimiyet-i milliyeyi, milli hâkimiyet-i iktisadiye olarak anlarım. Böyle olmazsa hâkimiyet-i milliye bir (serab) olur**” (İBB, 2004: 55). Nutuk’ta aynı ilişki şu cümle ile görünür. “Bütün kanunların düzenlenmesinde, her türlü teşkilatta, yönetimin bütün ayrıntılarında, genel eğitimde, **ekonomi konularında, milli hâkimiyet esasları** çerçevesinde hareket edilecektir” (Atatürk, 1984:486). Milletın egemenliğini esas alan anlayış, bireye değer veren bir anlayıştır. Aslında bu, bireysel özgürlüğe dayalı aydınlanma ve sanayi devriminin birlikte getirdiği modernleşmenin, yani kapitalizmin zımnen kabulü anlamına gelebilir. İzlenilecek politikalara ve uygulamalara yansıtacak bu yaklaşım, Atatürk dönemi iktisat politikalarının ilk dönemi 1923–1929 ile ikinci dönemi 1930-1939’da farklı biçimlerde karşımıza çıkacaktır. Ancak her iki dönemin temel yönü, ister özel sektörü geliştirme ve destekleme, isterse kamu sektörü ile özel sektörün birlikte yer aldığı devletçilik politikası olsun, kapitalist ekonomiyi temellendirme ve geliştirme yönündedir.

a - Devlet Destekli Özel Girişimcilik Modeli: Kapitalizmin İnşası (1923–1929)

1838 Balta Limanı Antlaşması’nın getirdiği hükümlerin sonucunda izlenen pür liberal politikalar ve imtiyazların bedelini Osmanlı İmparatorluğu ağır biçimde ödediği için İttihat ve Terakki Fırkası, iktidarının ikinci döneminde milli iktisat politikaları izlemiştir. Sonucunda yeni Türk devleti, Osmanlıdan İttihat ve Terakki Fırkası’nın izlediği “milli tüccar” yaratma politikasını miras almıştır (Tekeli-İlkin, 2009: 33). Uygulamada “milli tüccar” politikası mirası yanında, tarım toplumunu sanayi uygarlığına yönlendirmek ile sanayi uygarlığını milli devlete dönüştürecek politikalara da ağırlık verilmiştir. Milli egemenlik ve bağımsızlık savaşından başarıyla çıkan yeni Türk devletinin lideri Atatürk, bunları ko-

rumanın tek yolunun güçlü bir ekonomi olduğundan hareketle sanayileşmenin ve kalkınmanın zorunluluğuna inanmıştır (Erkan, 2000: 68).

Bütün bu uygulamalar aslında kapitalizmin inşasına yönelik; hukuki, iktisadi,

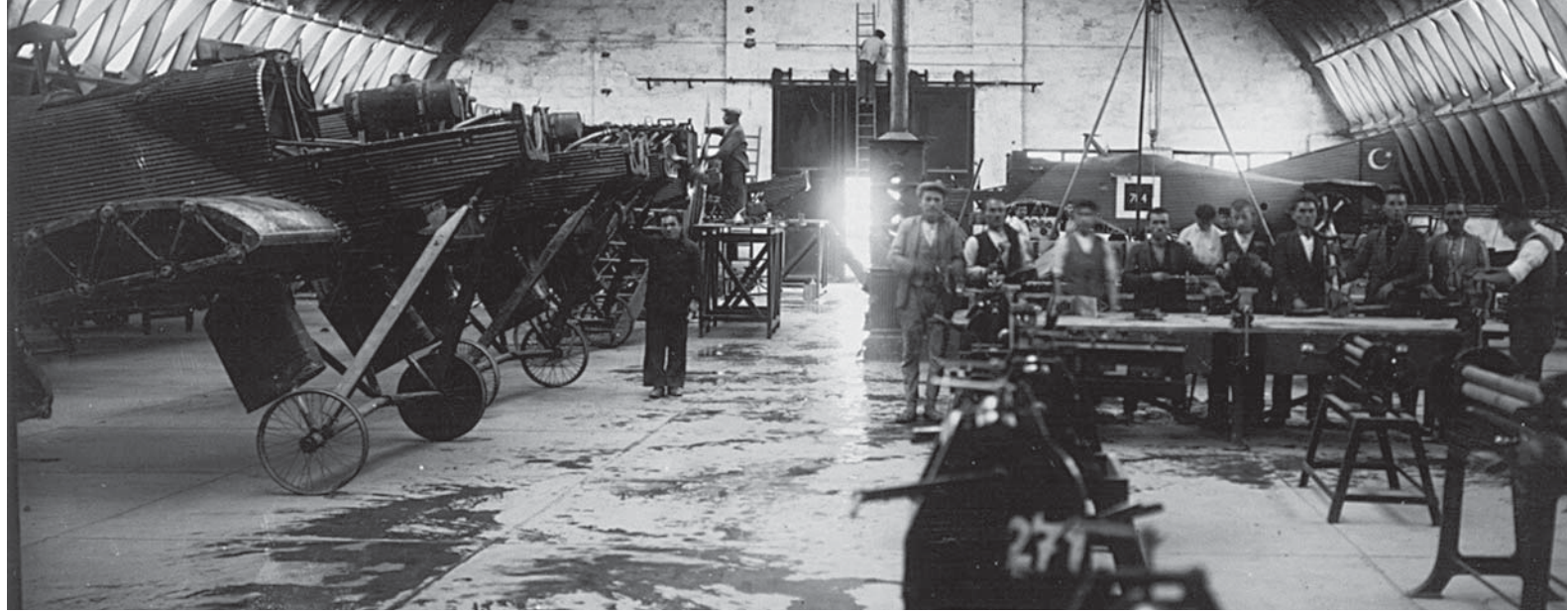
politik ve kültürel politikalar kullanılarak gerçekleştirilmek istenen bir yeniden yapılanma çalışmalarıdır. Yeniden yapılanma, toplumsal dönüşüme hizmet edecektir. Dönüşüm ile kahramanlık ve fetih devletinden, üretim temelli bir özgüvene ve yeni bir sermaye birikim modeline yönelme söz konusudur. Önemi ve gerekliliği yukarıda vurgulanan sanayileşme, bu yeni yönelimin yolu olarak görülmektedir (Şahinkaya, 2009: 29). Sanayileşmenin temel hedefi, ülke insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve bunun için ulusal üretimi arttırmaktır. Bu anlamda klasik iktisatçıların tam serbest dış ticaret politikası savunulmamakta, buna karşın 1838 Balta Limanı Antlaşması’nda olduğu gibi Avrupa’da üretilen malların ülkeye tam serbest girişi yerine kontrollü mal ve yabancı sermaye girişi kabul görmektedir.

Sanayileşme ekseninde izlenen girişimci yaratılması ve ekonomik düzenin tesisi ile ekonomik yapıyı ve iktisadi bütünleşmeyi sağlamaya yönelik ulaştırma gibi politikalarla da kapitalizmin inşası söz konusudur. Ancak dönemin sonunu belirleyen 1929 yılındaki büyük kriz, ABD ve Avrupa ekonomilerinin yanında Türk ekonomisini de etkilemiş ve ortaya çıkan iktisadi sıkıntılar, siyasi ve sosyal sorunlara da yol açmıştır (Lewis, 1984:281). Bu dönemde batı karşıtı ve özellikle kapitalist– emperyalist düşmanlığının arttığını vurgulayan yazar, Lozan Antlaşması ve ticaret açığından kaynaklanan sorunların sıkıntıları derinleştirdiğini belirtmektedir. Özetle Osmanlı’dan alınan miraslar ve bu yöndeki politikaların geliştirilmesi için gerçekleştirilen yasal ve kurumsal düzenlemelerle arzu edilen başarılarla kısmen ulaşılsa da, yeteri kadar ulaşılamamıştır.

b - Devletçilik Politikası Kapsamında Kamu ve Özel Girişimcilik Modellerinin Birlikteliği (1930–1938)

Ülke içinden kaynaklanan sermaye, teknoloji ve girişimci alanındaki yetersizlikler ile Lozan’dan kaynaklanan sorumluluklar ve gelişmeler yanında

1929 Krizi ve Sovyetler Birliği'nden etkilenmeler (örneğin Kadro hareketini oluşturan yazarların görüşleri gibi) Türkiye açısından yeni yön arayışlarında belirleyici olmuştur. Ancak devletçilik ideolojik ya da politik bir eğilim olmaktan ziyade pragmatik bir davranış biçimi şeklinde gelişmiş ve nihayet devletçilik yeni dönemde izlenilecek politikalar için bir tercih olarak doğmuştur. Devletçilik tercihi bilindiği üzere aynı zamanda –Cumhuriyet-Halk Fırkası'nın altı ilkesinden birisi olarak ayrıca kabul edilmiştir.

Devletçiliğin ilk belirtisinde genellikle İsmet İnönü'nün 30 Ağustos 1930 tarihli Sivas konuşması kabul edilir. Mutedil devletçilik biçiminde tanımlanan yeni dönemin politikalarındaki anlayış, hemen hemen ülkedeki tüm kesimler tarafından kabul edilmekle birlikte⁷, temel tartışma devletçiliğin sınırları üzerinde yapılmaktadır (Coşar, 1995 ve Ertan, 1994). Devletçiliğin ve bu anlamda ekonomiye müdahalenin sınırlı (dar) olması görüşü M. K. Atatürk ve C. Bayar (İş Bankası grubu) tarafından savunulurken, devletin ekonomiye geniş müdahalesi İ. İnönü ve R. Peker tarafından savunulur (Coşar, 1995). 1932 yılında İktisat Vekilliği'ne C. Bayar'ın getirilmesi ile “birey yapamazsa devlet yapsın anlayışına dayalı dar müdahale anlayışı”, ilerleyen yıllardaki uygulamalarda öne çıkacaktır.

İsmet İnönü, Kadro Dergisi için yazdığı “Fırkamızın Devletçilik Vasfı” adlı makalesinde “Biz iktisatta devletçilik'i, inkişaf için ve yeni düzeni kurmak için de feyizli ve müspet bir yol sayıyoruz” demektedir (İnönü, 1995: 41). İktisadi devletçiliğin geçmiş on yıl içerisindeki gelişmelerden

doğduğunu belirten İnönü, “devlet, ancak ferdin yapamayacağı şeyleri yapmaya çalışmalıdır nazariyesi, basiretle mütalaa olunmalıdır” derken, herhalde sınırlı devletçiliği reddetmektedir.

M. K. Atatürk, dönemin devletçilik anlayışını şu sözlerle açıklamaktadır (Aysan, 1987:73): “Devletçiliğin bizce manası şudur: fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeyin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleketin iktisadiyatını devletin eline almak.” Özel sektörün dışlanmadığı, aslında moderniteye ve kapitalizme giden yoldaki sözleri Atatürk, İkinci Sanayi Planının önsözüne yazmış ve devamında şunları söylemiştir: “...Bizim takip ettiğimiz yol, görüldüğü gibi liberalizmden başka bir sistemdir.” Bu yol kapitalizm ve sosyalizm dışında bir yol gibi görünmekle birlikte, yukarıda da vurguladığımız üzere aslında Türkiye’de izlenen devletçilik politikası bir sistem şeklinde karşımıza çıkmaz. Boratav'ın deyişiyle devletçilik “...öyle bir iktisat politikası ki Türkiye’de kapitalizmin gelişimine ve dolayısıyla sistemin biçimlenmesine özel damgasını vurmuştur” (Boratav, 1995: 25). Bu anlamda Aysan'ın “Atatürk, kalkınmayı bir sistem yaklaşımı ile almıştır” değerlendirmesi yeni devletin ekonomik sistemi yani kapitalizmin inşası için doğrudur.

Atatürk dönemi Türkiye ekonomisini incelediği eserinde Kuruç (1987), otuzlu yıllara ilişkin şu temel tespiti yapmaktadır. “1930'larda benimsenen düşünce şudur: Sanayi programla kurulur. Çünkü sanayinin özünde ne istediğini bilmek, tasarlamak ve kurmak vardır. Bunda ciddi olmanın ve ama-

ca erişmenin tek yolu programdır. Program bir merkezden yapılır ve yürütülür. Ayrıca program, gitgide genişleyecek bir hareketi devletin yürütmesi demektir.” Görüldüğü üzere sanayileşme, ancak bir program ve plana dayalı strateji bakışı görünmekle birlikte aslında devletçiliğe de zımni bir gönderme vardır. Bu programlı sanayi düşüncesinin yansıması 1932–1933 yıllarında hazırlanıp 1934’de yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nda uygulamaya dönüşecektir (Kepenek-Yentürk, 2005: 71). Dönemin sanayileşme stratejisini Güllalp (1995), ithal ikameci bir sanayileşme programı biçiminde vurgulamaktadır. Kuruç’a göre programın tek merkezden yapılması ve yürütülmesi düşüncesi planlama anlayışına dayalıdır ve “sanayileşme ve devletçilik, 1930’larda ortak bir çizgide buluşmaktadır” derken, bunun liberalizm ya da kontrolsüz bir kapitalizm ile gerçekleştiremeyeceğini belirtmektedir (Kuruç, 1987:125). Aslında bu da, kontrollü bir kapitalizmden başka bir şey değildir. Sözü ettiğimiz kontrollü kapitalizm, Keynesyen görüşün müdahaleci kapitalizm anlayışı ile özdeş değildir. Çünkü Keynesyen görüşte devlet, hem kamu harcamaları ile hem de diğer maliye politikası ve para politikası araçları ile iktisadi sürece müdahalelerde bulunurken ekonominin genel dengesini sağlamaya çalışacaktır.

4 - TÜRK İNKILAP (DEVİRİM) TARİHİ KİTAPLARINDA İLGİLİ DÖNEME İLİŞKİN İKTİSADİ AÇIKLAMALAR VE DEĞERLENDİRMELER

1923–1938 dönemine ilişkin yukarıdaki açıklamaları devletin ekonomideki rolü konusundaki görüşler ışığında dikkate alarak, genel bir tanımlama altında “Türk İnkılâp Tarihi” kitaplarında konuyla ilgili yazılanları değerlendirelim. Bunun için aşağıdaki kitaplar dikkate alınmıştır. Doğal olarak bu alanda yazılan diğer kitaplar da seçilebilir.

- Hamza Eroğlu (1982), “**Türk İnkılâp Tarihi**” adlı eserinde devletçiliğin bir sentez olarak doğup geliştiğini belirterek, devletçiliğin, devlet müdahalesini ve plancılığı gerekli kıldığını açıklamaktadır (s.435–437). Plancılığın gerekliliğini, Afetinan’dan yaptığı alıntı ile “planın, devletçilik prensibinin daha çok gelişerek devletin planlı, makineleşmiş endüstriye yer vermesi” şeklinde açıklamaktadır. Yazar, ilgili döneme ilişkin çalışan iktisatçıların görüşlerine yer vermiş ve ayrıca sektörel gelişmeleri açıklamıştır. Bu haliyle açıklamalar nispeten bilimsel ve önyargılardan uzak biçimde ele alınmıştır.

- Ahmet Mumcu (1982), “**Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**” adlı eserinde İzmir İktisat Kongresi sonunda kabul edilen “Misak-ı İktisadi”den hareket ederek “ulusal bağımsızlık fikrinin” ekonomik kalkınma için temel olduğunu vurguladıktan sonra, Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi’ni “ulusal ekonomi ilkesi” ile açıklamaktadır. 1923–1933 arasındaki dönemde devletin ekonomiye müdahalesinin düzensiz gerçekleştiğini, sonrası dönemde planlı ekonomi dönemine girildiğini belirtmektedir (s.158–166). Ancak bu haliyle “ulusal iktisadın” iktisadi mantığına ilişkin açıklamalar yeterli değildir.
- Ali İhsan Gencer ile Sabahattin Güzel’in (2001) ortak eseri “**Türk İnkılâp Tarihi**” kitabında “Ekonomik Alandaki Atılım ve Gelişmeler” bölümünde devletçilik ilkesine ve iktisat politikasının temel ilkelerine ilişkin açıklamalar bulunmaktadır (s.259-270). İlgili Dönemi üç alt döneme ayırmışlardır. 1923–1929 yılları arasında “umut verici gelişmelerin sağlanamaması” şeklinde değerlendirmektedirler. 1930 sonrası dönemin iktisat politikalarının mutedil devletçilik olduğuna vurgu yapan yazarlar, 1933 sonrası dönem için “Türk ekonomisinin milli ekonomi açısından büyük başarılar sağladığı” tespitini yapmışlardır.
- Tuncer Baykara (1999), “**Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri**” adlı eserinin “İktisadi Gelişmeler” başlığı altında özellikle bu alanlarda “Türk” vurgusuna yer verirken, “cumhuriyetin ilk yıllarında, Türk’ün kendi ürettiği yaptığı eşyaya yeniden güvenmesi amaçlanmıştır” tespitini yapmaktadır (s.166–176). Zirai üretim, sanayi ve dış ticaret sektörlerine ilişkin açıklamalar yapan yazar, hayat pahalılığı ve para konularındaki istatistikî gelişmelere eserinde yer vermekte, ancak Eroğlu ya da Mumcu’da olduğu gibi döneme ilişkin net ve belirleyici bir açıklama getirememektedir.
- Toktamış Ateş (1997), “**Türk Devrim Tarihi**” kitabında iktisadi alanda gerçekleştirilen faaliyetlere yer vermemiştir.

SONUÇ YERİNE

Liberal politikaların temelinde özgürlüklere dayalı uygun bir ortam ya da yasal ve kurumsal bir çevrenin dışında iki unsuru daha dikkate almak gereklidir. Bunlardan birincisi girişimci sınıf, diğeri gerekli finansman kaynaklarıdır. 1924 yılında

İş Bankası'nın kurulması özel sektörün finansmanına yönelik çok önemli bir girişimdir. Ancak o dönemin Türkiye'sinde sanayi kapitalizminin koşullarına uygun girişimci bir sınıftan söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle devlet tarafından özel sektörün teşvikinde iki temel politika önemlidir. Birincisi, sanayi uygarlığını ulus devlete dönüştürecek politikaların temelini oluşturan demiryolu politikasıdır. Demiryolu politikasının önemi, ülkenin güvenliğinin sağlanması yanında piyasaların bütünleştirilmesi ve üretilen mallar ile hammaddelerin pazarlara taşınması anlamında çok gereklidir ve önceliklidir. Çünkü bütünleştirilmiş bir piyasada liberalizmin uygulanması daha kolaydır. İkinci politika, milli girişimci sınıf yaratılmasında, bunların çoğunlukla sivil ve askeri bürokratlardan sağlanması yönündedir. Buna benzer politika uygulamaları İngiltere'de de vardır.

Öte yandan birinci dönemin “pür liberal sistem” biçiminde tanımlanması doğal olarak çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü liberal ekonomi bireysel özgürlükler, rekabet ve kısaca serbest piyasa ekonomisi altında geçerlidir. Ancak ilgili dönemin Türkiye'sinde bu koşullar yoktur, Uygulamalar kapitalizmin tesisine yönelik politikalarlardır. Bu nedenle örneğin, Tekeli ve İlkin (2009) incelenen dönemi “liberal bir ekonomi modelinin çalışması için gerekli ortamı sağlamaya çalışmak” biçiminde tanımlarken, Boratav (2006), “özel teşebbüsün hareket serbestisini sınırlayan devlet müdahalelerinin ve devlet işletmeciliğinin asgari düzeyde tutulduğu bir dönem” şeklinde tanımlamaktadır. İşte bu nedenlerle çoğunlukla incelenen dönem liberal dönem olarak tanımlanmaktadır.

Lewis, “Modern Türkiye'nin Doğuşu” isimli eserinde bu dönemle ilgili şu önemli tespiti yapmaktadır (Lewis, 1984: 285). “Devletçilik sözcüleri, sosyalist olmadıklarını belirtmeğe çaba gösteriyorlardı. Ekonomiyi kolektifleştirmek veya devlet tekelleri kurmak niyetleri yoktu; tarıma hiç dokunmayacaklardı ve özel teşebbüsü sanayi ve ticaretten elemek isteğinde değillerdi. Amacı ulusun güç ve refahı için hayati önemde olan ve özel sermayenin yeteneksiz, eylemsiz veya yavaş olduğu alanlarda, projelere girişmek ve geliştirmek idi”.

Otuzlu yıllarda izlenen iktisadi devletçilik anlayışı, devletin özel sektör gibi bir takım yatırımlarda bulunması, diğer bir anlatımla girişimci olmasına dayalıdır. Böyle bir yatırım tercihinin kar motifi ile yapılamayacağını, temel amacın kamusal ve sos-

yal fayda yaratmaya dönük olduğunu özellikle belirtmekte yarar vardır. Keynesyen görüş, devletin kamu harcamaları ile talep yetersizliğini gidermeye çalışarak, toplam arz toplam talep dengesini gidereceğini öne sürmektedir. Ayrıca maliye ve para politikası araçları aktif biçimde kullanılarak iktisadi sürece müdahalelerde bulunulacaktır. Sözü edilen politikalar çoğunlukla kapitalist bir düzenin geçerli olduğu serbest piyasa ekonomisinde etkindir. Buna karşın Türkiye henüz kapitalist bir ekonomiyi tesis etmeye çalışmaktadır. Uyguladığı devletçi politikalar buna yöneliktir ve sosyalizmden uzaktır⁸.

SONNOTLAR

- 1 Devlet biçimleri için örn. bkz., Fevzi Demir, Anayasa Hukukuna Giriş, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2005. İktisadi doktrinler için örn. bkz., Beşir Hamitoğulları, Çağdaş İktisadi Sistemler, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1982, Ankara.
- 2 Klasik iktisada tepki olarak doğan ve bir iktisadi düşünce okulu olarak milli iktisat akımı için örn. bkz., V. Fuat Savaş, İktisatın Tarihi, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul, 1997, ss. 421–440 ve Arif Ersoy, İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi, 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, 2008, ss. 389–401.
- 3 Bu konuda ayrıca bkz. Osman Demir, Ekonomide Devlet, SPK Yayın No:91, Tisamat Basım Sanayi, Ankara, 1997.
- 4 Örneğin Michael Stewart, Keynes and After, Second Edition, Penguin Books, New York, 1972. Bu kaynaktan bazı çeviriler için bkz. Kemal Saybaşılı, Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler, Birinci Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993.
- 5 Akalın, ilgili yazarlardan yararlanarak bu bilgiyi aktarmaktadır. Bkz. Güneri Akalın, Kamu Ekonomisi, Akçağ Yayınları 314, Ankara, 2000.
- 6 Bu döneme ilişkin ayrımlar, temel iktisadi reformlar ve iktisadi dönüşümler için bkz. N. Oğuzhan, Altay, “Türk Ekonomisinde Temel Yapısal Reformlar ve Sonuçları (1923–2007)”, **Wirtschaftliche und Sozialpolitische Strukturreformen in Deutschland und der Türkei**, EÜ-KAS-EBSO Uluslararası Sempozyum, 18–19.10.2007, İzmir ve N. Oğuzhan Altay; “Türkiye’de İktisadi Dönüşümlerin Sosyo-Ekonomik Sonuçları Üzerine Bir Deneme”, **DEÜ, İİBF Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2. 2000.
- 7 İncelenen devletçilik politikaları yönünden farklı bakan Kadrocular ve Kadro Hareketi için bkz. Temuçin F. Ertan, Kadrocular ve Kadro Hareketi, Kültür Bakanlığı Yay. 1712, Milli Kütüphane Ba-

sımevi, Ankara, 1994. Şevket S. Aydemir, İnkılâp ve Kadro, Üçüncü Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1986.

- 8 1 - Başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte otuzlu yılların Türkiye'sinde uygulanan devletçilik politikası belki bir anlamda, ABD başkanı Roosevelt'in 1930-1937 yılları arasında uyguladığı, ancak arzu edilen başarıları sağlayamadığı New Deal Politikaları ile kıyaslanabilir.
- 2 - Bu çalışmanın ilk hali, İkinci İktisat Tarihi Kongresinde sunulmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ALTAY, N. Oğuzhan (2007); "Türk Ekonomisinde Temel Yapısal Reformlar ve Sonuçları (1923-2007)", **Wirtschaftliche und Sozialpolitische Strukturreformen in Deutschland und der Türkei**, EÜ-KAS-EBSO Uluslararası Sempozyum, 18-19.10.2007, İzmir.
- ALTAY, N. Oğuzhan (2000); "Türkiye'de İktisadi Dönüşümlerin Sosyo-Ekonomik Sonuçları Üzerine Bir Deneme", Dokuz Eylül Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2. 2000
- AKALIN, Güneri (2000); **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, 314, Ankara.
- AKIN, İlhan F. (1993); **Kamu Hukuku**, 6. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- ATATÜRK, M. Kemal (1984); **Nutuk, II. Cilt, (1920-1927)**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- ATEŞ, Toktamış (1997); **Türk Devrim Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul.
- AYSAN, Mustafa (1987); "Atatürk'ün Ekonomik Görüşü", **Atatürk Yolu**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- AYDEMİR, Şevket S. (1986); **İnkılâp ve Kadro**, Üçüncü Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- BARBAROS, R. Funda (2004); "Küreselleşme Sürecinde Devletin Değişen Rolü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Tebliğ Sunuşları-Kamuda İyi Yönetişim**, DPT, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, 5-9 Mayıs 2004, İzmir.
- BAYKARA, Tuncer (1999); **Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, 6. Baskı, Akademi Kitapevi, İzmir.
- BORATAV, Korkut (2005); **Türkiye'de Devletçilik**, 2. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- COŞAR, Nevin (1995); **Türkiye'de Devletçilik**, Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- ÇAM, Esat (1987); **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul.
- DEMİR, Fevzi (2005); **Anayasa Hukukuna Giriş**, -Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku-, 6. Bası, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- DEMİR, Osman (1997); **Ekonomide Devlet**, SPK-Yayın No:71, Tisamat Matbaası, Ankara.
- DURŞUN, Davut (2008); **Siyaset Bilimi**, 4. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- ERKAN, Hüsnü (2000); **Bilgi Uygurluğu İçin Yeniden Yapılanma, Cumhuriyetten Günümüze Değişim Süreci**, İmge Kitapevi, Ankara.
- EROĞLU, Hamza (1982); **Türk İnkılâp Tarihi**, MEB Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ERSOY, Arif (2008); **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi**, 3. Basım, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.
- Ertan, Temuçin F. (1994); **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Kültür Bakanlığı Yay. 1712, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.
- GENCER, A. İhsan-S. Özel (2001); **Türk İnkılâp Tarihi**, Sekizinci Basım, Der Yayınları, İstanbul.
- GÖZLER, Kemal (2000); **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa.
- GÜLALP, Haldun (1995); "Ulusçuluk, Devletçilik ve Türk Devrimi: Bir Erken "Bağımlılık" Teorisi", **Türkiye'de Devletçilik**, Der. Nevin Coşar, Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- HAMİTOĞULLARI, Beşir (1982); **Çağdaş İktisadi Sistemler**, -Strüktürel ve Doktrinel Bir Yaklaşım, A.Ü. SBF Yayınları No:508, AÜ Basımevi, Ankara.
- İBB - İzmir Büyükşehir Belediyesi (2004); **İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat-4 Mart 1923**, Kent Kitaplığı, Stil Matbaacılık, İzmir.
- JARCHOW, Hans J. (1988); "Der Keynesianismus", **Geschichte der Nationalökonomie**, Ed. O. Issing, 2. Auflage, Verlag Franz Vahlen, München.
- KAZGAN, Gülten (1980); **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- KEPENEK, Yakup- N. Yentürk (2005); **Türkiye Ekonomisi**, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş Yeni basım, 18. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- KÖK, Recep (2000); **İktisadi Düşünce-Kavramların Analitik Evrimi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- KURUÇ, Bilsay (1987); **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**, Bilgi Kitapevi, Ankara.
- LEWIS, Bernard (1984); **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 2. Baskı, Çev. Metin Kıratlı, AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları, IV. Dizi, S. 8, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- MGK- Milli Güvenlik Kurulu (1990); **Devlet'in Kavram ve Kapsamı**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınlarından No.1, Büro-Tek Ofset Matbaacılık, Ankara.

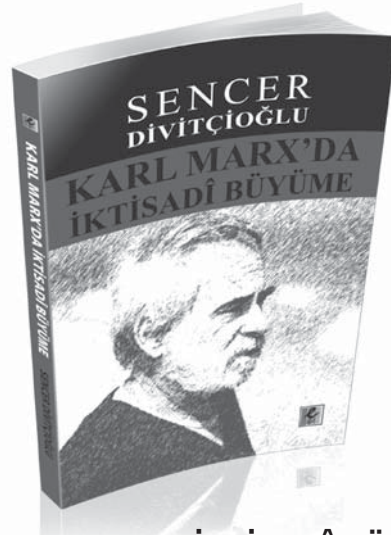
- MİGDAL, Joel S., A. Kohli and V. Shue (ed.) (1996); **State Power and Social Forces, Domination and Transformation in Third World**, Cambridge University Pres, New York.
- MOLİTOR, Bruno (1988); **Wirtschaftspolitik**, R. Oldenburg Verlag, München-Wien.
- MUMCU, Ahmet (1982); **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, Yedinci baskı, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- MUSGRAVE, Peggy-Richard (1984); **Public Finance in Theory and Practice**, Mac Graw Hill, New York.
- REKTENWALD, Horst Claus (1988); “Die Klasik der ökonomischen Wissenschaft”, **Geschichte der Nationalökonomie**, Ed. O. Issing, 2. Auflage, Verlag Franz Vahlen, München.
- SAVAŞ, Vural F. (1997); **İktisatın Tarihi**, Avcıol Basım-Yayım, İstanbul.
- SAVAŞ, Vural F. (2000); **Piyasa Ekonomisi ve Devlet**, Liberte Yayınları, Ankara.
- SAYBAŞILI, Kemali (1993); **Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler**, Birinci Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- SMİTH, Adam (2007); **Ulusların Zenginliği 2**, Çev. Metin Saltoğlu, Palme Yayıncılık, Ankara.
- STİGLİTZ, Joseph E. (1994); **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev. Ömer F. Batrel) İkinci Baskı, MÜ Yayın No:549, İİBF Yayınları No:396, İstanbul
- STEWART, Michael (1972); **Keynes and After**, Second Edition, Penguin Books, New York.
- TEKELİ, İlhan, S. İlkin (2009); **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi 1, Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım, İstanbul.

KİTAP

DÜNYASINDAN

www.efilyayinevi.com

KARL MARX'DA İKTİSADİ BÜYÜME MARX'IN GÖRÜŞLERİ VE HARROD'LA KARŞILAŞTIRMA Yazar: Sencer Dıvıçcioğlu

Sencer Dıvıçcioğlu, kitabın önsözünde şöyle demektedir: “Marx’ta toplumların iktisadi ve sosyal evrimi teorisi yanında bir de günümüzün anlamı ile kapitalizme has iktisadî büyüme teorisi var mıdır? Varsa bu teorinin, daha kesin, daha mükemmel modern analiz metotlarının ışığı altında yeri nedir ya da başka bir deyiş ile modern analizin çerçevesi içinde Marx’ın büyüme teorisi nasıl bir şekil almaktadır?

İncelememiz, bu sorulara cevap vermeye çalışacaktır.

Esas olarak Das Kapital’deki Marx, bizi ilgilendirmektedir. Bütün araştırmalarımız boyunca

Das Kapital’den bir İktisadî Büyüme Teorisi çıkarmaya çalışacağız. Tabiatıyla, bu eserin çizdiği sınırlar içinde kalmak şartıyla, Marx’ın diğer eserlerine de ara sıra atıflar yapılacaktır.

Her şeyden önce Schumpeter’in Marx’larından Peygamber, Hoca ve Sosyolog Marx’ları, iktisadî no man’s land’in dışında bıraktığımızı söylemeliyiz. Öte yandan araştırmamızda bununla da yetinmeyip iktisatçı Marx’ı bile parçalara ayırmaktayız. Meselâ bir kıymetçi Marx, bir bölüşümcü Marx incelememizin dışında kalacak, sadece büyüme Marx ilgisini çekecektir.

Öyle ise Marx, ancak iktisadî no man’s land’in büyüme Marx’ı olarak incelememize girecek ve bu yoldan akademik öğretilerle karşılaştırılacaktır.”

Hocaların hocası Sencer Dıvıçcioğlu’nun klasik bir çalışma haline gelen bu kitabı, içeriği ve analizleri ile hala güncelliğini koruyor.

www.iktisatvetoplum.com

